

«La influència dels mitjans de comunicació orals farà que el *per a* vaja desapareixent»

Entrevista a Joan S. Beltran Cavaller

Albert Aragonés

Joan S. Beltran Cavaller (Tortosa, 1933) és un personalitat clau per al coneixement i l'estudi de la llengua formal a les Terres de l'Ebre. Autor entre d'altres de *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre* (1986); *Cruïlla. Curs de llengua catalana* (2000), i *Aines. Exercicis de llengua catalana i claus de correcció* (2002), juntament amb Josep Panisello; i *Vocabulari de cruïlla. Els mots de les Terres de l'Ebre i del Maestrat en el context del català formal* (2010), l'any 2011 va rebre tres importants premis que reconeixen la seua tasca lingüística i que se sumen a la Medalla de Plata del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, concedida el 19 de novembre del 1992 com a reconeixement del treball fet entorn de l'estàndard occidental i com a coordinador dels cursos de català a les Terres de l'Ebre.

El 25 de març va rebre el Premi Convit 2011, atorgat pel Congrés de Serveis Lingüístics de Territoris de Parla Catalana a la trajectòria de promoció de la llengua catalana entre la societat, per tota una vida dedicada a l'ensenyament de la llengua, a la publicació de manuals i a l'estudi i difusió de l'estàndard occidental.

El 19 de novembre del mateix any, en el decurs d'un sopar presidit per la presidenta d'Òmnium, Muriel Casals, i l'alcalde de Tortosa, Ferran Bel, va ser guardonat amb el premi honorífic "El Grifonet", que llavors va atorgar per primera vegada la seu territorial d'Òmnium Cultural a les Terres de l'Ebre.

Tres dies més tard, el 22 de novembre, Beltran va rebre un dels premis d'Actuació Cívica 2011, que atorga la Fundació Lluís Carulla, durant un acte solemne celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona sota la presidència del seu alcalde, Xavier Trias. L'acte d'aquest jurat destacava que Beltran "s'ha dedicat amb una tenacitat i una constància exemplars a investigar, documentar i reflexionar entorn de la llengua catalana, preferentment en aspectes propis de les Terres de l'Ebre".

El 21 d'abril del 2012, en el marc de la VI Fira Literària Joan Cid i Mulet, de Jesús, Joan Beltran va ser l'encarregat de pronunciar la conferència inaugural «La configuració del model formal de la llengua catalana».¹ En acabat de la conferència es va fer la presentació del llibre-homenatge *Joan Beltran, passió pel català* (Petròpolis, 2012), coordinat per Emigdi Subirats i amb textos d'Albert Aragonés Salvat, Àngela Buj Alfara, Zoraida Burgos, Tomàs Camacho Molina, Antoni Cardona, Carles M. Castellà Espuny, Montserrat Ingla i Torné, Vicent Pitarch i Almela, Irene Prades, Dolors Queralt Moreso i el mateix Emigdi Subirats. El llibre es clou amb una bibliografia dels treballs de Beltran.²

El passat 20 de novembre del 2014, al Palau Oliver de Boteller de Tortosa, Montserrat Ingla, responsable territorial de Política Lingüística a les Terres de l'Ebre, juntament amb el senyor Ferran Bladé, director dels Serveis Territorials de Cultura, va presentar un nou llibre de Joan Beltran, *Les preposicions per i per a. Recapitulem i afegim-hi alguna cosa més* (Lleida: Pagès, 2014). Aquest nou llibre és un estudi exhaustiu de l'ús diacrònic d'aquestes preposicions en la nostra llengua, fet a través del buidatge de textos de procedències variades escrits entre els segles XIII i XIX (32 autors i 74 obres contingudes en 61 volums). Tot i completant aquest material amb una mostra representativa dels usos de les partícules gramaticals equivalents que en aquell període presentaven les altres llengües iberoromàniques.³

Per tot això, perquè ha col·laborat diverses vegades en la nostra revista *i*, en definitiva, perquè és un bon amic nostre, reproduïm una part de les entrevistes que hem mantingut amb ell els darrers dies de l'any 2014.

Acabes de traure un llibre sobre les preposicions per i per a. El llibre és fruit del treball de molts anys, no?

Vaig començar a treballar el tema l'any 85, quan es va anunciar el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

Això va ser quan havies tret el llibre L'estàndard occidental?

—No, no l'havia tret encara. El llibre és de l'octubre, crec recordar, i el Congrés va ser al maig.

---

¹ Reproduït a *Recapte. Revista del MRP de les Terres de l'Ebre*, núm. 30 (estiu 2012), p. 6-11. [En línia:] <<http://recapte.blogspot.com.es/2012/10/recapte-num-30.html>>.

² Disponible a Petròpolis. [En línia:] <<http://www.petropolis.cat/2012/04/joan-beltran-passio-pel-catala/>>.

³ Per gentilesa del CEL, es pot consultar l'Annex a l'estudi *Les preposicions per i per a*, amb un total de 1.420 pàgines, que recull totes les ocurrències sobre les quals es fonamenta aquest treball. [En línia:] <<http://blocs.tinet.cat/beceroles/2014/11/20/annex-a-lestudi-les-preposicions-per-i-per-a-de-joan-s-beltran-i-cavaller/>>.

Quan vaig escriure la primera versió de l'*Estàndard occidental*, en vaig donar un exemplar a la Montse Ingla —i a molta més gent: en vaig repartir uns 150 ciclostilats.⁴ Llavors, la Montse el va sotmetre a la consideració de l'Isidor Marí⁵ i ens va dir: “Em sembla molt bé; l'única cosa que la part de sociolingüística que has fet, basada sobretot en López del Castillo,⁶ avui dia està bastant superada”. Per a ampliar el tema, l'Isidor em va enviar uns quants textos d'ell mateix i d'altra gent, en què ja es plantejava la qüestió sociolingüística d'una manera diferent.⁷ Això em va obligar a refer la part de sociolingüística que introduïa el treball i els pròxims exemplars que vaig repartir anaven ja d'acord amb el nou enfocament.

Llavors va aparèixer l'Oscar Cid, un noi que treballa al Centre d'Aprenentatge de Sant Carles —en aquells moments estava aquí— i aquell xicot em va dir: “Això s'ha de publicar!” Després de remenar cel i terra i amb la col·laboració de l'Isidor, el qual també coneixia, van trobar finalment la possibilitat de publicar-lo a través del CIRIT.⁸ Aprofito aquesta oportunitat per a renovar-li un cop més el meu agraïment per les seues gestions desinteressades.

Com a conseqüència de tot això, l'Isidor, amb qui —com a coordinador dels cursos impartits inicialment pel Departament de Cultura— ens havíem vist ja diverses vegades, em va dir: “Per què no fas alguna cosa per al Congrés? Com més cosa fem, millor”. Ell ocupava el càrrec de coordinador de l'Àrea de Lingüística Social, que es feia a Mallorca. Jo no havia escrit mai res amb aquestes pretensions, i de moment vaig pensar a fer una mica d'estudi de la situació de la llengua formal a les nostres comarques, de com s'havia anat adaptant a les normes, etc., etc. Després, com que això del *per* i *per a* em preocupava de feia temps, també ho vaig tocar. De tot això en va sortir un treball excessivament llarg, la qual cosa va fer que l'Isidor em digués: “Aquí hi ha massa matèria. Pensa que les intervencions són de vint minuts: ho hauries de dividir i fer-ne dues”. I com a conseqüència d'això van ser dos els treballs que finalment vaig presentar.⁹

Aquesta va ser la primera vegada que vaig tractar el tema del *per* i el *per a*. La qüestió de l'ús d'aquestes preposicions havia començat a interessar-me ja feia temps, perquè em tocava una mica el nas que en les orientacions de correcció de les proves de Reciclatge ens diguessen que qualsevol cosa que no s'adaptés a la norma de Fabra era pecat mortal. Però que els infinitius, els adverbis i les conjuncions podien admetre sempre *per* sense que passés res. I jo em deia: si és pecat mortal per a nosaltres qualsevol cosa que no s'adapte a

---

⁴ Anotacions sobre l'*estàndard occidental*. Exemplar ciclostilat, novembre 1982. 35 pp. Inèdit.

⁵ Isidor Marí Mayans (Eivissa, 1949) va treballar al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya com a cap del Servei d'Assessorament Lingüístic (1980-1988) i com a sotsdirector general de Política Lingüística (1989-1996). Ha estat president de la Secció Filològica de l'IEC del 2010 al 2014.

⁶ López del Castillo, Lluís. *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia, 1976, 1984 (2a ed., revisada i actualitzada).

⁷ Entre d'altres, Marí havia publicat «Heterogeneïtats lingüístiques», *Mayurca*, 18 (1978-1979), p. 233-239; «L'estandardització de la llengua catalana. Perspectives actuals», *Affar*, 2 (1982), p. 43-54; «Registres i varietats de la llengua», *Com ensenyar català als adults*, 3 (juny 1983), p. 24-26.

⁸ *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. CIRIT, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1986. 2a ed., 1988. Amb una «Presentació» de l'Equip de treball del Camp d'Aprenentatge de l'Ebre (juliol 1986), pàg. 9; i un «Pròleg» d'Isidor Marí, pàg. 11-13.

⁹ «Interferències dialectals en la varietat estàndard», pàg. 441-459; «L'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre», pàg. 543-554; dins Marí, Isidor (ed.), *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, IV, Àrea 3, Lingüística Social*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, Fundació del Congrés de Cultura Catalana, 1992.

Fabra, per què no ho és per als altres... Ja et dic que això m'amoïnava una mica i que aquest fou el motiu que comencés a estudiar el tema amb una mica de detall. Jo, quan vaig començar a treballar sobre la llengua, treballava bastant d'una manera intuïtiva, buscant la racionalitat de cada una de les qüestions. Avui en dia ja faig les coses d'una manera més científica, però llavors treballava bastant intuïtivament.

Un cop ja havia enviat els originals per al Congrés, vaig rebre una carta del Joan Solà, en la qual em deia que l'Isidor Marí li havia parlat de mi perquè havia treballat el tema que a ell també el preocupava, i que m'enviava un treball provisional fet per ell, per tal que li donés una opinió. Fou així com vaig fer una segona aproximació al tema.¹⁰

Per tant, vas entrar en contacte amb Solà llavors.

No, de fet ja hi havia estat en contacte molt abans. El que passa és que ell ja no es recordava de mi. Tot el primer any i part del segon, Solà va ser el coordinador general del Reciclatge i, en aquells temps, tots els coordinadors de zona ens reuníem amb ell cada quatre o cinc mesos —per cert, ens reuníem en una cafeteria que es deia Salduba¹¹—, i allí anàvem unificant criteris.

En un principi Solà m'havia dit que les meues idees l'havien convençut i que la solució més viable era la de seguir el model dels dialectes occidentals. Després, però, va canviar d'opinió i va continuar el llibre amb la mateixa tònica que duia en un principi, si bé matisant molts del punts de vista del text provisional.¹²

Un cop publicat el treball del Solà, a la primera oportunitat que vaig tenir, vaig ampliar una mica el tema i vaig ser una miqueta més contundent. Això va ser de resultes del meu pas per les Jornades de Sociolingüística de la Nucia.¹³ Allí vaig conèixer els germans Martines,¹⁴ els quals, arran de la meua intervenció, em van invitar a fer un article per a la revista *Sol Post*. “Ara és la meua oportunitat” —vaig pensar— i va ser aquell treball que va aparèixer l'any 95. El vaig escriure entre el 92 i el 93, però no va aparèixer publicat fins al 95.¹⁵

¹⁰ La carta de Solà és del 17 de gener del 1986. El treball de Beltran porta per títol «Comentari a l'estudi provisional de Joan Solà de 1985». [1986]. Inèdit. Es tracta d'un comentari del document *Anàlisi de la normativa clàssica de per i per a i defensa de la proposta de Coromines* (versió provisional del 22-12-1985), de Joan Solà. Inèdit, distribuït fotocopiats. Veg. Beltran (1995: 39-40).

¹¹ La cafeteria Salduba es trobava al número 576 de la Gran Via, a la cruïlla amb el carrer de Muntaner. Va tancar les portes ben entrada la dècada dels 90. Avui el lloc és ocupat pel restaurant Café Doré.

¹² Es refereix a la versió definitiva de l'estudi de Joan Solà, «Anàlisi de la normativa clàssica de *per i per a* i defensa de la proposta de Coromines», publicada a *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

¹³ Es refereix a les VI Jornades de Sociolingüística (del 24 al 26 de setembre de 1992), en què el tema central va ser «El català occidental i l'estàndard». Beltran hi va presentar la comunicació «El procés d'estandardització a les terres de l'Ebre», *Un món de llengües. Actes de les V-IX Jornades de Sociolingüística de la Nucia (Marina Baixa)*. A cura de Maria Antònia Cano, Josep Martines, Vicent Martines. Marfil, Alcoi, 1998, pàg. 45-58. També hi van participar Jordi Colomina (UA), Isidor Marí (IEC-Generalitat de Catalunya), Ramon Sistac (UdL) i Joan Solà (UB) amb la comunicació «Sintaxi normativa: estat de la qüestió».

¹⁴ Josep Martines Peres (Benimantell, 1963), doctor en Filologia Catalana, màster en toponímia per la UV, professor titular del Departament de Filologia Catalana de la UA i membre de la Secció Filològica de l'IEC des del 2005. Vicent Martines Peres (Benimantell, 1965), doctor en Filologia Catalana, catedràtic del Departament de Filologia Catalana de la UA i autor de diversos treballs sobre literatura medieval i l'edició filològica de textos.

¹⁵ «Les preposicions *per i per a*. Una visió diferent del problema», *Sol Post. Estudis de llengua i literatura*, núm. 3. Marfil, Alcoi, 1995, pàg. 21-40.

Ara fa cosa d'un parell d'anys o tres, un xicot, Jaume Casassas, em va telefonar un dia i em va dir: “L'Isidor m'ha dit que tu coneixes bé la qüestió del *per a*, sobre la qual penso enfocar el meu treball de fi de carrera. Si et sembla bé vindré un dia i xarrarem una mica”. Va venir, vam estar xarrant, vaig donar-li una còpia dels treballs que havia fet sobre el tema i, a partir de la informació que jo li havia donat —i molta més que ell havia recollit de diverses fonts i de les seues pròpies observacions—, va fer el seu treball de fi de carrera, que avui dia suposo que deu ser equivalent a la tesina o alguna cosa semblant.¹⁶ D'aquell treball de fi de carrera de l'amic Casassas, se'n va publicar un resum després a *Llengua Nacional*.¹⁷

Quan em va enviar les primeres idees del treball, vaig veure que es fixava amb atenció en el *Curial*. Això va fer que, en contestar-li, li valorés molt positivament el treball en conjunt, però quant a la seua recerca sobre el *Curial* li vaig fer la següent observació: “Pensa que un sol autor difícilment ens pot donar una idea prou àmplia sobre el tema. La teua recerca s'hauria de completar amb l'estudi aprofundit de molts autors més”.

I llavors em va venir la idea: “Per què no ho fas tu?” Com vaig veure que hi havia possibilitat d'accedir a molts de textos antics a través d'Internet, vaig pensar: “Entre els textos a què puc accedir a través d'aquest mitjà, els que podria digitalitzar jo mateix i alguna recerca accessòria, ben bé podria bastir un treball que ens obrís noves perspectives”. I, em sembla que cal destacar-ho, aquest nou treball ve a demostrar, crec que de manera prou concloent, que totes aquelles coses que jo instintivament afirmava fa gairebé trenta anys anaven a missa. Aquesta ha estat la gènesi del meu treball.¹⁸

Com et vas decidir a publicar a Edicions Pagès?

Cap a finals de novembre del 2013, quan vaig tenir enllestit el llibre, com que em va semblar que la meua recerca podia tenir un cert interès per als redactors que actualment estan confeccionant la gramàtica de l'IEC, vaig considerar que la primera cosa que havia de fer era enviar-ne un exemplar a la Gemma Rigau,¹⁹ la presidenta de la Comissió de Gramàtica de l'IEC, que en les ocasions en què ens havíem vist sempre s'havia mostrat molt amable. Així, doncs, vaig telefonar-li i li vaig anunciar que, si no hi tenia cap inconvenient, li n'enviaria un exemplar en PDF. Li vaig fer notar: “Només de llegir la introducció i les conclusions, tindrà una idea bastant bona de per on va la cosa”. Al cap d'un parell de dies o tres em va trucar i em va dir: “Senyor Beltran, m'he llegit els capítols que m'ha dit i em sembla un treball molt interessant”. Davant d'aquelles amables paraules, li vaig proposar que un cop se l'hagués llegit amb més deteniment ens podríem reunir per a comentar-ne els aspectes més importants i lliurar-li'n un exemplar imprès.

---

¹⁶ Es refereix al treball final de carrera i de grau de Jaume Casassas i Castellà titulat *L'alternança per / per a davant d'infinitiu. Raons contraposades. Praxi i normativa (una qüestió de sintaxi normativa controvertida i actual)*, presentat durant el curs 2012-13 a la UOC.

¹⁷ Casassas i Castellà, Jaume. «L'alternança per / per a davant d'infinitiu: praxi i normativa», *Llengua Nacional*, núm. 88 (tercer trimestre 2014), p. 31-42; núm. 89 (quart trimestre 2014), p. 25-33.

¹⁸ *Les preposicions per i per a. Recapitulem i afegim-hi alguna cosa més*. Lleida: Pagès, 2014.

¹⁹ Gemma Rigau i Oliver (Banyoles, 13 de novembre del 1948), doctora en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona i catedràtica de Filologia Catalana a la UAB, des del 2010 és vicepresidenta de la Secció Filològica de l'IEC, de la qual és membre des del 2002.

Aquella reunió va tenir lloc el 27 de gener del 2014 i hi van assistir, a més de la doctora Rigau, el vell amic Isidor Marí, Albert Jané²⁰ i el senyor Xavier Rofes Moliner, director de l'Oficina de Gramàtica de l'IEC. En el decurs d'aquella conversa els vaig proposar que fos el mateix IEC qui s'encarregués de publicar el treball. Un parell de mesos després l'Isidor em va telefonar i em va dir que havia estat aprovada la publicació, però que, per motius d'agenda i de pressupost, era ben probable que es demorés un mínim de tres anys.

Tot i que res no m'hauria donat tanta satisfacció com el fet que l'IEC publicués un treball meu, el llarg termini de tres anys —que qualsevol imprevist podria allargar encara més— unit al fet que la meua salut no és tan bona com caldria, em va empènyer a mirar de publicar-lo per mitjà d'una editorial que escurcés significativament l'espera.

Havia conegut el senyor Lluís Pagès en l'entrega dels premis de la Fundació Carulla, i en aquell moment em va oferir la seua editorial per a qualsevol publicació que hagués de fer en un futur. Acollint-me a aquella amable invitació, vaig telefonar-li i li vaig oferir el meu treball. El senyor Lluís em va atendre molt bé i va acceptar que l'hi trametés i el sotmetria a la consideració del seu consell assessor. Pocs dies després em va telefonar el senyor Ramon Badia, l'actual cap d'edicions de Pagès, i em va dir que l'havien passat al seu lector especialitzat, i que en un parell de mesos em dirien alguna cosa.

Cap a mitjan agost vaig rebre una trucada del senyor Badia, el qual em va dir que l'enfocament del treball els havia semblat molt interessant, però que, tenint en compte que el públic a qui anava destinat no podia ser molt nombrós, m'hauria de buscar un patrocinador. Com que no estic gaire familiaritzat amb el tema dels mecenatges li vaig preguntar en què consistia això del patrocini. La resposta fou: «Que us busqueu algú que es quedi cent llibres al preu de 24 euros».

De moment em vaig espantar una mica, però vaig decidir de provar-ho. I la veritat és que no em puc pas queixar. En pocs dies, el senyor Ramon Miravall, de la Fundació Privada Duran i Martí, va obtenir el vistiplau de la fundació per a adquirir-ne cinquanta exemplars; el senyor del Pino, regidor de l'Ajuntament de Tortosa, va acceptar-ne quinze més, i la senyora Dolors Queralt, regidora de Cultura de l'EMD de Jesús, amb el beneplàcit del senyor Pere Panisello, em va prometre que se'n quedarien deu. I ja no vaig buscar res més, perquè els vint-i-cinc exemplars restants volia quedar-me'ls jo per a fer uns quants obsequis. No obstant això, en l'acte de la presentació encara en vaig vendre catorze exemplars més: vaig fer curt en les previsions inicials i en vaig haver de demanar mitja dotzena més. Tenint en compte la crisi econòmica en què estem immersos, no em puc queixar gaire. Si hi ha algú que hi estiga interessat, el podrà trobar a les principals llibreries del país o en centres comercials com ara Agapea o Amazon.

Arribats ací, m'agradaria aprofitar aquesta avinentesa per a agrair molt sincerament el mecenatge de la Fundació Duran i Martí, juntament amb els ajuntaments de Tortosa i Jesús, sense la col·laboració dels quals no m'hauria estat possible publicar aquest llibre.

---

²⁰ Albert Jané i Riera (Barcelona, 1930), escriptor, redactor (1963-1979) i director (1979-1997) de la revista *Cavall Fort*, ha escrit i publicat quatre gramàtiques, de diversos nivells, i és membre de la Secció Filològica de l'IEC des de l'any 2000.

La conclusió més important del llibre quina seria?

La conclusió més important és que la preposició *per a* va nàixer al segle XIII (la primera ocurrència que n'he trobat ha estat als *Furs de València*, que són del 1261). Molt poc temps després apareix en documents de la *Cort del Justícia de Cocentaina*, en els *Costums de Tortosa* (un parell d'exemples), en Llull (disset casos en l'obra que he analitzat) o en la *Crònica* de Desclot (sis ocurrències). És a dir, en la segona meitat del XIII la trobem en textos d'autors de tot el domini. Com es pot veure, no és pas un invent valencià com va pengonar Coromines i va difondre l'amic Joan Solà.

Fins i tot en Bernat Metge, en contra del que Coromines afirmava dient que no l'havia utilitzada mai, he pogut comprovar que dels tres manuscrits conservats, dos en recullen dos exemples cada un (òbviament en els mateixos passatges) i en l'altre, que segons s'ha fet notar va una mica per lliure, no n'apareix cap. Com és natural, en les edicions recents depèn del manuscrit que segueixen. I Coromines, contravenint el que havia dit Fabra, es fixava en les edicions que seguien un determinat manuscrit que els entesos diuen que no és tant de fiar com els altres dos.

Això dels manuscrits presenta un problema: molts d'ells s'han reproduït moltes vegades i no sempre amb la fidelitat que caldria demanar. És per això que d'un manuscrit a l'altre hi ha variants sovint. Als *Costums de Tortosa*, per exemple, en el manuscrit del 1272 no n'apareix cap, de *per a*, perquè aquells *Costums*, tot i haver estat publicats el 1272, bona part del seu text s'havia escrit molt abans. Com que llavors no existia *per a* difícilment en podríem trobar cap ocurrència. Però ja en trobem dos casos quan la Corona, el 1279, va acceptar els *Costums* definitius, cosa que va suposar la reescriptura del manuscrit corresponent. Diguem de passada que al nou text hi apareix un costum més, malgrat que es retalla una miqueta alguna cosa dels altres. No tant com avui en dia ens retallen els Estatuts. Tot i així, alguna cosa van retallar.

Seguint el fil del que dèiem, en el nou text apareixen dos exemples de *per a*, que quedarien reflectits en l'edició prínceps del 1539.²¹ També surten en l'edició d'Oliver, però en la de Massip —que segueix principalment un manuscrit mallorquí— no hi trobem cap d'aquests dos exemples. L'edició prínceps es basa en l'anomenat *Llibre de les cadenes*, que va desaparèixer. Van cremar-lo arran d'uns aldarulls esdevinguts el juliol del 1854: el van traure a la plaça i el van cremar. Actualment se'n conserven dues còpies: l'una és del segle XIV o XV, que és la que es conserva a l'arxiu municipal, però que està incompleta: hi falten fulls. En la de Tortosa hi trobem un dels exemples de *per a* de l'edició prínceps. L'altre correspondria al text d'una de les pàgines malmeses. També n'hi ha una altra que es conserva a Mallorca, força més completa. A la de Mallorca, un dels *per a* el van raspar. No t'hi has fixat en el llibre? (*Me n'ensenya les pàgines 132 i 133, on es reproduïxen aquests fragments.*) Per tant, dels manuscrits te n'has de fiar perquè no tens altra documentació, però sempre has de buscar tot el que hi haja, perquè d'un a l'altre hi pot haver variants importants. Sembla que al propietari del manuscrit mallorquí això del *per a* no li anava i el va raspar.

Això de traure la a del per a ve de lluny...

---

²¹ El 1539 fou editat amb el títol de *Llibre de les costums generals escrites de la insigne ciutat de Tortosa*; va ser reeditat per Benvigut Oliver el 1881 i en edició crítica per Jesús Massip el 1996.

Ja he dit que la composta naix a la segona meitat del segle XIII i que apareix amb pocs anys de diferència per tot el territori. Com veníem d'una tradició en què normalment no es distingia entre la causa impulsiva i la causa final, quan naix, el *per a* comença a marcar èmfasi envers la causa final, però inicialment només s'usava quan el context ho demanava molt expressament. Per tant, si la cosa podia passar sense distingir la causa final de la motiva o impulsiva, la frase —reflectint el que en podríem dir una causa sense matisos, una mica amorfa, imprecisa— anava sense el *per a*. És a dir, les subordinades de destinació o de finalitat introduïdes per la composta, en aquells moments, especialment davant d'infinitiu, eren bastant escasses. En la major part dels casos apareixia *per*.

Aquesta situació va evolucionar molt a poc a poc. Sembla que devia ser una qüestió cultural, perquè en castellà, en aragonès i en gallec, en aquells moments, es produïa la mateixa situació, tot i que ells tenien el *para* des d'un bon principi, com a mot patrimonial. És a dir, el *para*, que primer era *pora*, ells el van adquirir a través del llatí i sempre l'havien usat amb els mateixos valors des d'un bon principi. L'ús que en feien, però, era també molt escàs. Això vol dir, per tant, que culturalment aquells avantpassats dels pobles ibèrics devien donar més importància al motiu que no pas al profit que esperaves aconseguir d'una acció.

A partir d'aquesta situació inicial, molt lentament, es va iniciar un procés de canvi en totes les llengües que s'allargà fins a finals del XVIII o el XIX, quan ja havia assolit una fesomia que s'ajusta als usos actuals. Insisteixo en què totes les llengües iberoromàniques van evolucionar, si fa no fa, al mateix temps. Si agafes, per exemple, el *Quixot* de Cervantes — que es va començar a publicar el 1605 — i el compares amb el *Tirant lo Blanch* — que és de finals del segle XV — ja hi trobes molts de paral·lismes en l'evolució que han anat fent les dues llengües. Quan arribes al segle XIX o XX, el castellà i el català van de la maneta, igual com totes les altres llengües romàniques peninsulars; siga pel que siga. El francès i l'italià, val a dir-ho, han evolucionat de manera diferent en alguns aspectes, però les llengües iberoromàniques van totes de bracet.

En català, però, no sabem ben bé quan, però en tot cas no creiem que siga un fenomen molt anterior al segle XIX, es va produir un fet singular. Mentre que tortosins i valencians —juntament amb la major part de parlants de la resta del català nord-occidental— vam conservar plenament l'ús de *per a* que ens havien llegat els clàssics, en els dialectes orientals, com a conseqüència d'un problema articulatori propi de la fonètica d'aquelles àrees dialectals, es va anar elidint la *a* de la composta i, consegüentment, va desaparèixer de la pronúncia habitual d'aquells parlars, que van tornar a la situació existent en els primers textos conservats. És a dir, van retrocedir 800 anys. No obstant això, en la llengua formal (essencialment la llengua escrita) l'ús clàssic, basat en dues preposicions, es va mantenir pertot. Això suposa que en una part molt important del domini es va produir un divorci entre la llengua oral i l'escrita.

Possiblement, si la situació hagués estat inversa, si tortosins i valencians fóssem els qui haguéssim perdut aquesta forma d'expressió tan útil, ens hauríem hagut de quadrar i s'hauria acabat el problema. Però la qüestió afectava l'àrea central del Principat, la més poblada del nostre domini lingüístic, la més ben dotada de mitjans de comunicació de tota mena i amb més possibilitats d'influir sobre la resta. Per això era gairebé inevitable que en un moment o altre s'engegués la polèmica.

Val a dir que una majoria de gent d'aquelles àrees, ben disciplinadament, va mirar de seguir les pautes que ens havia marcat Fabra tan bé com van saber. De fet, hi ha gent que encara ho intenta, si més no quan escriu. Enfront d'aquesta actitud assenyada, però, la posició dels qui volien abolir o retallar l'ús de *per a* del llenguatge formal fou defensada repetidament. Un dels grups més importants dels qui treballaven en aquest sentit fou un cenacle d'escriptors que s'aplegava entorn del *Club dels Novel·listes*, una col·lecció de novel·la en català publicada per l'editorial Aymà i dirigida per Joan Sales. Entre ells destaquen autors com ara la Mercè Rodoreda, Llorenç Villalonga, Noel Clarassó, Xavier Benguerel o Ferran de Pol, els quals, per un motiu o un altre, transgredien parcial o totalment la norma enunciada per Fabra, amb l'excusa d'acostar les seues narracions al llenguatge dels barcelonins —els seus principals clients—, que també era el seu.

No obstant això, el principal responsable del desori actual fou Joan Coromines. Aquest lingüista —autor de diversos diccionaris de caràcter etimològic en català i en castellà— no devia veure amb massa bons ulls que el llenguatge formal s'apartés tant —en aquest punt— de la seua parla familiar. Això explicaria el fet que l'any 1956, quan Coromines es va encarregar d'ordenar i lliurar a la impremta tot un seguit de materials que Fabra tenia redactats abans de la seua mort, manipulés —sense gaires miraments— la redacció del text on el traspassat mestre enuncïava l'ús de *per a* davant d'infinitiu, i ho feia d'una manera força més clara que en textos anteriors i, sobretot, ajustada plenament a l'ús real dels dialectes que mantenen *per a*.

En una d'aquestes notes, Fabra havia deixat escrit: «quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cap emprar la preposició *per* en lloc de *per a*». Arribat ací, Coromines es va permetre canviar el permissiu *cap* per un obligador *cal*; amb la qual cosa convertia en preceptiu un ús que Fabra considerava opcional i tan sols en uns casos molt concrets i poc habituals. Ho podem assegurar amb contundència gracies a una nota localitzada per Joan Solà entre les papers de Coromines i els de Fabra que foren la base de la gramàtica del 56, en la qual, de lletra de Coromines es podia llegir: «Respecto [...] locucions tan revesses (i de regust acastellanat) com “en el darrer exemple CAP emprar la preposició per en lloc de per a”». És evident que no ho va complir, i la norma de Fabra es va tombar com un calci.

La manifesta impossibilitat d'establir uns límits clars i ben definits entre la finalitat i la destinació o objectiu, va fer que els gramàtics posteriors es trenquessin el cap buscant el desllorigador d'una cosa que en realitat no en tenia. L'enorme quantitat de dubtes que l'aplicació de la norma manipulada suscitava un cop darrere l'altre va facilitar que, el 1971, Coromines mateix s'offerís a donar-nos “el remei que obraria”. Segons ell, és clar! El remei consisteix a suprimir la *a* de la composta davant tota mena d'infinitiu, d'adverbi i de conjuncions, conservant-la en els altres casos, malgrat que això esmicola greument la lògica semàntica del sistema. En el llibre podràs trobar una anàlisi prou completa d'aquest llarg estudi i dels arguments de què es val el lexicògraf per a justificar la seua proposta.²² Ací, n'hi haurà prou que et diga que, per a mi, és un exemple paradigmàtic d'allò que un científic solvent no hauria de fer mai.

---

²² Veg. *op. cit.*, p. 43-58.

A cavall dels anys 74-75, Joan Solà va publicar quatre articles en el *Diario de Barcelona* en els quals feia costat —no sense algunes reticències— a la proposta de Coromines.²³ Hi va insistir el 1987.²⁴ Solà, però, tot i seguir el fil argumental de Coromines, era un home de formació gramatical més sòlida i, en les conclusions d'aquest estudi, ens diu que considera viable i lògica una solució basada en els dialectes que mantenen *per a*, però que, per «raons sociolingüístiques decisives» (qüestions, doncs, de majories), es decanta a fer costat a la proposta de Coromines. De fet —no em puc estar de dir-ho—, en un moment determinat em va assegurar que la solució bona era la dels nostres dialectes. Però uns mesos després s'hi repensà. Pots veure, doncs, que la repugnància al *per a* que molts senten no obeeix a criteris lingüístics, sinó que l'hem de considerar un fenomen de caràcter sociolingüístic.

A partir d'aquell moment, les coses van anar com van anar i hem arribat on hem arribat. La influència dels mitjans de comunicació, les orientacions impartides per les universitats i difoses a través de l'ensenyament —que segueixen la norma corominiana de fer servir únicament *per* davant de conjunció, d'adverbi i d'infinitiu— han acabat conduint els escriptors a adoptar una norma que semànticament es contradiu a si mateixa i que l'absència d'un mecanisme lògic intern farà que mai no es puga implantar en la competència lingüística interna dels seus usuaris. A la mateixa Tortosa, on l'aplicació del *per a* mai no havia comportat cap problema, podem veure força sovint rètols o avisos que pocs anys enrere haurien fet mal a la vista.

L'absurditat de la qüestió és que sents barcelonins molt cultes que diuen no saber veure cap diferència entre «és fet per mi» i «és fet per a mi»; asseguruen que, com que no ho han distingit mai, aquesta distinció no la troben gens en falta, però quan els expresses les mateixes idees en castellà veuen de seguida una clara diferència semàntica entre les dues frases.

Cal posar èmfasi en el fet que la norma aplicada avui dia per la majoria de publicacions del Principat i les Illes no té base semàntica, es contradiu. Hi ha una anormalitat interna que no és assumible per la persona normal que no és un lingüista. I, quan es dona aquesta inconseqüència, què és el que passa? Que apareix el rebuig. Llavors, a poc a poc, la influència dels mitjans de comunicació orals farà que el *per a* vaja desapareixent també en la llengua escrita i la llengua s'empobrirà. S'empobrirà molt!

Potser algú em dirà: “Bah! Això no té importància”. Però sí que en té. La llengua formal necessita fer aquestes distincions i no en pot prescindir. La llengua formal, eh! Una altra cosa són les ambigüitats que es poden produir en molts de casos en la parla col·loquial: d'ambigüitats n'hi ha la tira, i el mateix context comunicatiu les sol desfer; però no sempre, és clar: sovint es produeixen equívocs de tota mena. En canvi, en la llengua escrita no hi ha context que valga. I si escrius una cosa que té dues possibles interpretacions, ja hem begut oli! A banda de perdre matisos, et produeixes contradiccions mentals que no saps per on sortir-te'n.

Ara veurem l'Institut per on es decanta. Jo la veritat és que, en consciència, no sé pas com resoldre la qüestió. Perquè de solució viable només n'hi ha una: en la llengua formal, la

²³ Reproduïts a Solà, Joan. *A l'entorn de la llengua*. Barcelona: Laia, p. 64-80.

²⁴ Veg. nota 12.

norma de Fabra del 46,²⁵ que coincideix amb la que reflecteixen els dialectes occidentals, és l'única que té consistència semàntica per a poder-se imposar. Ara bé, davant de la degeneració que s'ha produït en un bon nombre de publicacions escrites, la difusió que n'han fet moltes editorials i els mitjans de comunicació, sembla que l'única solució adequada tindrà moltes dificultats per a imposar-se. Avui dia, tornar enrere ha de ser força complicat. Molt complicat. I, possiblement, si l'Institut es planta i diu: "Això ha de ser així, perquè és de l'única manera que pot ser!", suposo que li sortiran crítiques pertot arreu. Per tant, ho tenen una mica difícil. I de tot això, de benefici per a la llengua no en sortirà cap.

Si la llengua es fa mirant com parla tothom, ni que tu no ho gastes, i uns altres ho gasten...

Mira, la concordança dels atributius, allò de «No l'és, ta germana », «Són les set o no les són?» són frases que només es diuen en tres o quatre poblets de la comarca de les Garrigues. Tres o quatre poblets de la comarca de les Garrigues! En canvi, ha esdevingut norma. I de vegades pot ser molt útil.

És la manera de funcionar: agafem coses que serveixen per a distingir, encara que siguin d'un poble xicotet, i... fem-ho tots! Però això, no.

En trobaríem molts de casos més. La distinció entre *en* i *amb* no la practica ningú en la llengua oral: els valencians no diuen mai *amb*, nosaltres tampoc no ho diem. Els barcelonins, en canvi, el 90% de les vegades que toca *en* diuen *amb*. De fet, una distinció més o menys adequada tan sols es manté al Perelló, a l'Ametlla [de Mar], i a dos o tres poblets de per allí, tot i que està en franca recessió. M'ho comentava no fa gaire un amic del Perelló de la meua quinta. «La gent del meu temps i més vells ho mantenien bastant bé; els joves avui en dia o se'n van tots a l'*amb* o se'n van tots a l'*en*».

Per tant, la llengua formal necessita unes distincions clares que la llengua oral, de vegades, obvia. Però ens cal una norma clara aplicable a tothom per a tots aquells casos que afecten el significat, on no hi caben variants formals. De fet, en els darrers trenta o quaranta anys, les marcades diferències dialectals que existien s'han llimat molt. I hem de tendir a fer que hi haja una correspondència bastant acceptable entre el llenguatge oral i l'escrit. Establir normes diferents o poc clares no va enlloc. Llavors sempre hi haurà dubtes.

I et vull dir una cosa: s'està criticant molt l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, però no ho està fent tant malament. Jo potser els discutiria alguna coseta, segur. Admeten algun localisme que em sembla que no caldria. Solen ser casos que tenen una base etimològica; però ja et dic: jo seria partidari de prescindir-ne. Però si prescindim d'aquestes petites concessions al col·loquialisme dialectal, jo crec que estan fent una faena prou ben feta. El *Diccionari [normatiu] valencià* està força ben fet i és molt complet. I la *Gramàtica [normativa valenciana]* està ben explicada (i detallada).²⁶ El detalls discutibles, que en té més d'un, solen ser sempre casos que tenen una base més o menys sòlida i, de fet, no són

---

²⁵ Fabra, Pompeu. *Gramàtica catalana*. París: Edicions de Cultura Catalana, 1946; *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide, 1956. Prologada, revisada i anotada per Joan Coromines i corregida per Josep M. Espinàs i Enric Borràs. Vegeu també *Obres completes*, 6. *Gramàtiques de 1918/1933, 1956, 1946, traduccions de teatre*. A cura de Manuel Pérez Saldanya, Gemma Rigau, Joan Solà, Enric Gallén, Mila Segarra. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, etc., 2009.

²⁶ *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006; *Diccionari normatiu valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. 2014. [En línia:] <<http://www.avl.gva.es/dnv>>.

detalls excessivament importants.

Tenim per exemple, la qüestió dels demostratius: dins la literatura les formes reforçades [*aquest*, etc.] són les que s'han imposat, a tot arreu, tant allà com aquí com als altres llocs. I crec que equivocadament prefereixen les no reforçades. Nosaltres, els nord-occidentals, podríem reivindicar molt bé el *lo*, perquè el *lo* té més base etimològica que cap dels articles utilitzats arreu. Però hem de convenir que són coses que tenen molta incidència en el parlar i que són difícils d'aplicar, sobretot en l'escriptura, perquè l'alternança *lo / el* es basa en una qüestió de context fonètic. D'altra banda, som un petit territori els qui encara el mantenim, per tant, millor deixar-ho anar. Totes aquestes coses s'han de fer amb criteri!

El criteri de pensar en tothom és un dels que funcionen millor.

Fabra al començament pensava en barceloní; la primera gramàtica que va fer, quan tenia 16 o 17 anys, es basava en el barceloní popular d'aquells temps. Però l'home, a mesura que es va anar formant més sòlidament, va prendre consciència d'allò que ha de ser una llengua i ja va deixar de pensar en barceloní, ja pensava com un membre més dels Països Catalans. El canvi suposava que les anhelades normes que es pretenien modernitzar havien de ser útils per a tothom. No tan sols per als barcelonins i els altres ja s'ho faran! Aquest aspecte composicional i supradialectal de les normes fabrianes jo crec que honora el Mestre, perquè estant a la Capital hauria pogut caure molt fàcilment en les temptacions oportunes —en les quals han caigut molts altres—, i ell, en canvi, no hi va caure gens mai de la vida. De vegades, se li ha criticat que era un científista, que era un home que volia les coses molt exactes, molt unívokes i sense cap esclatxa estructural. Això se li ha criticat, és cert. Però, per a mi, és un dels gran mèrits de Fabra. Ell, cal no oblidar-ho, era enginyer industrial, i va ocupar una càtedra de química a l'escola d'enginyers de Bilbao. I aquesta formació feia que quan parlava de termes lingüístics aplicava molts de cops criteris matemàtics o logicistes.

Vols afegir res més?

Podria encara parlar d'expressions adverbials discutides com ara *per a demà* o *per a sempre*, del també ditutit *per a* d'«opinió» (*per a mi*, sempre serà la més bonica) o de distincions com les existents entre «*Per si plou*» o «*Per a quan plou*», però serà millor que els possibles interessats ho busquen al llibre, del qual encara en queden força exemplars.

Tan sols dir, finalment, que aquesta lluita meua a favor del bon ús del *per a* hauria de tenir molts de seguidors compromesos. De fet, n'hi ha força, que s'escarrassen a defensar-la, però no tants com caldria. Quant al llibre, les primeres impressions són que ha tingut una bona acollida. El futur ens dirà si ha contribuït a desfer molts de malentesos que s'havien acceptat com a dogma de fe.